

TALLOZÁS

Tudományos sajtókutatás (Presă noastră, 1967. 10.)

Az Újságíró Szövetség folyóiratában Eugen Preda *A tömegkommunikációs eszközök „piacának” tanulmányozási módjai* címmel tanulságos cikket közöl az újság- és folyóiratolvasók, a rádióhallgatók, a tv-nézők körében végzett közvéleménykutatások módszereiről, értelméről, hatékonyságáról, hiányosságairól.

Megállapítja: „A modern sajtó (amelybe beletartozik a rádió és a televízió is) elképzelhetetlen fogyasztójának szociológiai tanulmányozása nélkül.” S több példát idéz e tanulmányozás pozitív és negatív aspektusainak szemléltetésére.

Mindenekelőtt a híres Gallup Intézet tevékenységére hivatkozik. George Gallup, akinek nevével oly gyakran találkozunk a világpolitikai kommentárookban, a zszurnalisztika egyetemi tanára volt a drake-i egyetemen, amikor a sajtókirály Cowles-testvérek felkérték, végezzen közvéleménykutatást: mi érdekli a legjobban olvasóikat. Miután Gallup vizsgálatának eredményei alapján a Cowles-testvérek lapjaiban több fényképet közöltek (mégpedig olyanokat, amelyek velős szövegek kíséretében az eseményeket több fázisban, történéjükben ábrázolták), s növelték a sport-rovat terjedelmét, a példányszám ötven százalékkal emelkedett.

Gallup módszere „mintavételen” alapult, kérdéseire a meginterjúvált személy csakis kategorikusan válaszolhat: igen, nem; nem nyilvánít véleményt. Világhírű intézete a princetoni egyetem mellett működik. Persze azóta a kutatások tökéletesedtek, a tv viszonylatában például az Egyesült Államokban kialakult az ún. Nielsen-szondázs módszer 1200 tv-hez kapcsolt kis elektronikus dobozok regisztrálják, mikor, hányas csatornán, mennyi ideig nézik a műsort. Az „audiométerből” a szalagokat kiveszik, beküldik a chicagói Nielsen Intézetnek, amely az „objektív” szalag mellett igényt tart a kiválasztott tv-tulajdonosok készített „vizionálási füzetekbe” foglalt szubjektív észrevételekre is (a beküldésért az Intézet heti egy dollárt fizet).

Japánban (ahol a közvéleménykutatás az ötéves gyermekek véleményét is tudakolja), Angliában és Franciaországban a közvéleménykutatások egyértelműen a következők megállapítására vezettek: nő-

vekvőben a készülék előtt eltöltött átlagidő (Japánban például napi egy óránál kevesebbről 2 óra 50 percre emelkedett), s a tv „növeli a család kohézióját” (például: a készülék-tulajdonos férfiak kevesebbet kocsmáznak).

Sokan — joggal — helytelenítik a közvéleménykutatások eredményeinek fetszizálását. Többen a megfigyelések statikus jellege miatt óvatosak. Eugen Preda kitűnő érzékkel idézi az angol sajtó-mágnás Cecil H. King perspektivikus szemléletet tanúsító értékelését. Amikor — bukaresti látogatása alkalmával — megkérdezték az International Publishing Company Ltd. elnökét, hogy miképpen kíván lépést tartani a nagyközönség izlésével, a következőket válaszolta: „Én nem olyan főszerkesztőket alkalmazok, akik a közönség tegnapi izlését ismerik, hanem olyanokat, akik ma már azt is tudják, hogy holnap mit kíván majd az olvasó.”

Iparvállalatok vezetése (Lupta de clasă, 1967. 11.)

Az Akadémia Gazdaságtudományi Kutatóintézete 28 ipari üzemre kiterjesztett anket során a vállalatvezetés színvonalával kapcsolatosan végzett vizsgáldásokat. Paraschiv Başturea és Ioniţă Olteanu tanulmányában rámutat: a kérdőíveket úgy szerkesztették meg, hogy a válaszok fényt derítsenek a vállalatvezetők tevékenységének tartalmára, valamint arra, hogy milyen legyen a vezető profilja.

A kapott válaszokból mindenekelőtt kiderült, hogy a vállalati igazgatók figyelmüket főleg apró, folyó ügyekre összpontosítják: munkaidejükből átlagosan napi 7,6 órát fordítanak hasonló problémák megoldására. Az egyik kérdés így szözl: *Vannak-e olyan távlati problémák, amelyek önt különösképpen foglalkoztatják?* A válaszok csoportosítása rávilágít, hogy a megkérdezettek 50%-át elsősorban a vállalat fejlesztésével kapcsolatos beruházás, 30%-át a termelés és a munka tudományos megszervezése, körülbelül 20%-át a termelés minősége, 17%-át új termékek gyártásának bevezetése, mintegy 6%-át a szakemberképzés foglalkoztatja.

A szerzők joggal hangsúlyozzák, hogy a tudományos-műszaki forradalom korszakában az új termékek gyártásának bevezetése a vállalat fejlesztésének egyik alapkövetelménye. Éppen ezért semmiképpen sem tekinthető kielégítőnek az, hogy az anketálanynoknak csupán 17%-a foglalkozik e fontos problémával. Hasonlóképpen negatív mozzanat az is,

hogy a vállalati igazgatók csupán kis mértékben fordítják figyelmüket az üzemi gazdasági kérdéseire.

A vizsgáldások kiterjedtek arra is, hogy a vezetés milyen információs módszereket és eszközöket vesz igénybe. A válaszok általában azonosak: az igazgatók napi, havi, évharmadi helyzetjelentések, grafikonok és a részlegek látogatása útján tájékozódnak a vállalat tevékenységét illetőleg. A megkérdezettek 10%-a vesz igénybe gépesített eszközöket. A vizsgált 28 vállalat közül csak egyetlen egy használ elektronikus számítógépet.

A kutatókat érdekelte az is, hogy a vállalati igazgatók tevékenysége naponta hány órát ölel fel. A válaszok azt mutatják, hogy a normális munkaidőn túl több órát fordítanak az ügyek intézésére. Említésre méltó, hogy az igazgatók 80%-a nem elemzi időgazdálkodását. A vállalatvezetők munkaidő-szerkezetének elemzése nemcsak nálunk, hanem világviszonylatban is még gyermekcipőben jár.

Az anketét során arra is választ kértek, hogy miként valósul meg a vállalatok kollektív vezetése. 27 anketálanynál válaszolt arra a kérdésre, hogy a napi vezetés gyakorlatában érvényesül-e a kollektív szellem, s ennek konkretizálását a vezető munkaközösség üléseiben jelölték meg. Arra az ellenőrző kérdésre, hogy az igazgató kivel és milyen módon működik közre a döntések meghozatalában, az anketálanynak ugyanazt a formális választ adták: „Közösen.” A kollektív vezetés konkrétabb elemeit a kutatóknak nem sikerült felfedniük. A közös vezetés tudományos módszereire vonatkozólag egyetlen választ sem kaptak.

A non-konformizmus konformizmusa (*Viața românească*, 1967. 11.)

A címben jelzett megállapítás tulajdonképpen Matei Călinescu tanulmányának végkövetkeztetése lehetne az általa vizsgált román irodalmi avantgarde-dal kapcsolatban (*Avantgarda literară în România*). Maga a jelenség nemcsak elméleti szempontból érdemel figyelmet, hanem azért is, mert a XX. század első évtizedeiben a román modernizmus kezdeményezéseiből kinövő avantgarde-ot közvetlen kapcsolatok fűzik Tristan Tzara sok vitát kiváltott, de mára már irodalomtörténeti tényé higgadt dadaizmusához.

Mivel a román avantgarde-kezdeményezések (Tzara 1912-ben szerkesztett rövidéletű lapja, a *Simbolul*, Tzara, Ion Vinea és Adrian Maniu 1914–15-ben

megjelent versei, Urmuz 10-es évekbeli prózája) közvetlen előzményei a nemso-kára világviszhangot kiváltott eseményeknek, Matei Călinescu elsősorban a kezdeményezések mozgalmi tanulmányozását tűzi ki céljául, s ezek kapcsán hozza felszínre a román avantgarde-ra általában és egyes csoportosulásaira külön-külön jellemző vonásokat. Felfedezi bennük azokat a problémákat, amelyek nemso-kára Kafka és Ionesco (*A kopasz énekesnő*) művében is jelentkezők, az emberi viszonyok eldologiasodásával, a közlésképtelenné vált nyelv tragédiájának átélésével kapcsolatban.

A két világháború közötti korszakban bontakozik ki Matei Călinescu szerint a román avantgarde második szakasza (a konstruktivista *75 H. P.* és a *Punct*, a különböző irányokat összefogni akaró *Contemporanul*, továbbá Șașa Pană *Unu* című folyóirata, az 1925-ben megjelent *Integral*), majd az 1944–1947 közötti években a „harmadik hullám”: Gherasim Luca, D. Trost, Gelu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu.

Az avantgarde-mozgalmak e történeti áttekintése után a tanulmány rövid összefoglalóul az avantgarde-nak a román irodalomhoz való hozzájárulását is felveti. Szerepe nem döntő, de nem is elhanyagolható a román irodalom egészét tekintve, hiszen jelentős mértékben hozzájárult az irodalmi tudat kiszélesítéséhez, az irodalmi fogékonyság differenciálásához; előkészítette a talajt új művészi formák megjelenésére és megértésére is. „Csakhogy „a tagadásnak végül is nincs már tárgya, légúres térbe jut, s áldozatává válik saját tehetetlenségének és automatizmusainak.”

A román avantgarde mélyreható, árnyalt és előítéletektől mentes tanulmányozása azért is fontos, mert jelenlétével a két világháború közötti román irodalom nem egy jelentős egyéniségének művében hagyott nyomot. (Érdemes volna e vizsgálat kínálta eredményeket a magyar avantgarde vizsgálatával összekapcsolni. Ebben a vonatkozásban csak megemlíthjük, hogy A. Maniu 1922-ben, Ion Vinea 1924-ben, B. Fundoianu 1937-ben szólal meg először magyarul, ezenkívül a *Simbolul* című folyóiratot és költőit Szemlér Ferenc 1933-ban ismerteti az *Erdeélyi Helikonban*.)

Román—magyar megbeszélések 1943-ban (*Studii*, 1967. 4.)

Bányai László a magyar Külügyminisztérium levéltári dokumentumai alapján Bánffy Miklós gróf 1943. júniusi bu-

karesti missziójával foglalkozik. Tanulmánya az akkori olasz külügyminiszter, Ciano gróf „bizalmas“ politikai naplójából vett bőséges idézetekkel igazolja, hogy 1943-ban mind Antonescu, mind Horthy bizalma már megrendült a német hadseregben, s felvetődött bennük a gondolat új utak keresésére. Ez természetesen nem a faszizmusból való kiábrándulást, hanem „a bolsevizmussal szembeni védelem“ keresését jelentette a nyugati szövetségeseknél. Ebben a helyzetben érkezett 1943 júniusában Bánffy Miklós Bukarestbe. Kettős feladatot kellett teljesítenie. Félhivatalos megbízatása volt Kállay akkori magyar miniszterelnöktől s titkos küldetése Bethlen István gróf részéről. Párhuzamos tárgyalódó tárgyalásokat kellett folytatnia az Antonescu-kormány meghatalmazott képviselőjével és az angolbarát ellenzék vezérével, Iuliu Maniuval.

Bányai közli a magyar miniszterelnök 1943. március 30-án kelt felkérő levelét Bánffyhoz, amely ismerteti a román és magyar kormány közötti kapcsolatok alakulását a háború alatt s ugyanakkor a bolsevizmus „közös veszélye“ elleni fellépés végett megbeszéléseket ajánl Bukarestben. A találkozáson az Antonescu-kormányt Mironescu volt külügyminiszter képviselte. A román álláspont a bécsi döntés érvénytelenítésének elismerését követelte, a magyar kormány viszont azt érvényes nemzetközi egyezménynek tekintette, s ezért a megbeszélés eredménytelen maradt.

Hasonlóan végződött a Bánffy—Maniu találkozás is. Bánffy részletesen informálta Maniut a két kormány közötti viszonyról, s közölte vele, hogy Bethlen István szeretne „közös platformot“ teremteni a román és magyar háborúellenes körök részére. A döntő teendő Bánffy szerint az, hogy mindkét ország egy időben lépjen fel a tengelyhatalmak ellen, s ezzel járuljon hozzá egyrészt a háború megrövidítéséhez, másrészt a két ország harctérré való alakulásának megüsitéséhez. A „megértés és barátság“ szellemében való beszélgetés azonban eredménytelen maradt, mert Maniu a területi kérdés azonnali rendezését tette bármiféle együttműködés előfeltételévé.

Világos, hogy a feljegyzések nem adnak részletes képet a beszélgetések lefolyásáról. Bánffy missziójának egyik lényeges pontja a status quo fenntartásának elfogadtatása lett volna mindaddig, amíg a nagyhatalmak foglalkoznak majd a kérdéssel. Kísérlete azonban mind a félhivatalos, mind a titkos megbeszéléseken meghiúsult.

Az események alakulása, az angolszász partraszállás Olaszországban s az új szovjet támadások meghiúsítottak Kállay és Mihai Antonescu elképzeléseit — alapítja meg Bánfyai. Bánffy szerepét értékelve azonban hozzát teszi: ebben az esetben ugyan még a magyar hivatalos politika „hűséges eszköze“ volt, de a későbbiekben sikerült új következtetésekre jutnia. 1944. augusztus 23-a után a háborúból való kilépést és a Szovjetunióval való azonnali fegyverszünetet szorgalmazta, majd „kapcsolatba lépett a kommunista mozgalommal és interveniált a horthysta hatóságok által a románok ellen életbeléptetett üldözések felfüggesztése végett“. Bánffy adta át 1944 szeptemberében azt az emlékiratot, amely szembeszegült a Románia elleni fegyveres támadással. Ezek az akciók nyilván nemcsak bizonyos illúziók feladását jelentették, hanem „belenyugvást is fejeztek ki a történelem előremenetelével kapcsolatban“.

Keresztmetszet a pártosságról

(*Helikon*, 1967. 2.)

Pártosság, elkötelezettség, elkötelezetlenség — ezt a címet viseli a *Helikon* Október évfordulójához kapcsolódó száma, s e címben jelzett téma köré tömörül — az MTA Irodalomtörténeti Intézete által kiadott Világirodalmi Figyelő már hagyományos módszere szerint — annak egész anyaga: Köpeczi Béla bevezető tanulmánya, a probléma egészét térben és időben rendkívüli teljességgel áttekintő dokumentumanyag, benne a Lukács György esztétikai nézetei körül újra meg újra hullámokat verő polémiák, valamint az elkötelezettség vetületében a mai angol, német, amerikai és francia irodalmat áttekintő szemlérovat.

A művészet pártossága nem véletlenül egyik központi kérdés napjainkban. Alálfoglalás nélküli művészet tulajdonképpen sohasem létezett, legfeljebb annak formája és jellege volt változó, esetleg épp az állásfoglalás megtagadásával állást foglaló, s az emberiség történelmének nagy korszakaiban a művészek legjava mindig is hirdette szerves összertozását korával, kora feladatai iránti elkötelezettségét, fontosnak tartotta a kiállást „korának eredménye“ mellett. A pártosság napjainkban felvetődő formájában „mindössze“ abban különbözik e megelőzőktől, hogy a „kor eredményét“ ma egy tudományos világnézet fogalmazza meg, s a viszony ehhez, valamint az ezt valló munkásokoztályhoz és az érte harcoló párthoz, annak összes eszmei-

művészi következményeivel, döntő módon határozza meg magának a művészetnek a világhoz és önmagához való viszonyát.

Nem valamely merev dogmáról, „tendencionizmusról“ van szó tehát, amint azt annyiszor félreértették és félreértik, hanem egy megjelenésében történetileg változó, de lényegét tekintve változatlan tartalmú elvről, amely a gyakorlatban és eszmeileg is teljes sokoldalúságban jelenik meg. A dokumentumokból és az immár dokumentummá vált cikkekből, tanulmányokból végigkövethető ennek a pártosságnak megannyi konkrét megjelenési formája, s mellette azok a felfogások is, amelyek azt csak egyetemes emberi elkötelezettség formájában hajlandók magukévá tenni, így szolgálva végeredményben harcos tudatossággal a haladás ügyét — s azok is, amelyek nemcsak a pártosság, hanem a sartré-i, camus-i értelmű elkötelezettség elvét is kategorikusan elutasítják.

A folyóirat szám anyaga nemcsak azért érdekes, mert képet ad e rendkívül sokoldalú problémakomplexumról, hanem azért is, mert talán épp a leghevesebb ellenfelek nyilatkozatain át bizonyítja, mennyire lehetetlen korunkban a művészetet és általa az embert szolgálni, annak előrehaladásán munkálkodni s ugyanakkor elfordulni a munkásosztály pártjának világnézetétől, harcaitól, vagy egyenesen szembeszegülni velük. A pártosság és az elkötelezettség alapján született irodalom művei igazságával bizonyít, de e bizonyítékok sorában nemegyszer olyan alkotások is helyet kérnek, amelyeknek szerzői, ha szavakban a művészet el nem kötelezettségét, „függetlenségét“ hirdetik is, a valóságtól mégsem szakadhatnak el.

Táncdalfesztivál ürügyén

(Valóság, 1967. 10.)

A luxemburgi, mamaiai, San Remo-i táncdalfesztiválok csupán jelzői korunk könnyűzenei érdeklődésének. A fesztiválok ismertté válását a modern tömegkommunikációs rendszerek tették lehetővé, s néha úgy tűnik, egy-egy fesztivál gyakorlati (elsősorban anyagi) értelmét is csak a távközlő berendezések biztosítják. Breuer János 649 008 című cikkében az 1967 augusztusában Budapesten megrendezett Táncdalfesztivállal foglalkozik. A címben közölt hatjegyjű szám a Rádió és Televízió könnyűzenei szerkesztőségéhez beérkezett szavazatok számát jelöli. Az aktív állásfoglalásnak ez

a hatalmas mérete azt jelenti, hogy az egész ország ott ült a tv képernyője vagy a rádió hangszórója előtt. „Az ilyen tömegérdeklődést vált ki, nyilván maximális érdeklődésre méltó, nem annyira esztétikai, mint inkább pszichológiai és szociológiai szempontból. „Az érdeklődés méreteinek hármass kulcsa: maga a táncdal, a verseny és a közönségnek átadott közvetlen döntési jog, a szavazás“ — írja Breuer.

A szerző e három szempont szerint elemzi a kérdést. A táncdalnak minőségi zenévé, slágerré válásával kapcsolatosan megállapítja: „A slágerré válásban igen sok a relatív és véletlenszerű elem. Slágernek ugyanis minden évben lennie kell, méghozzá nem is egynek. A fogyasztó, bármilyen is a készlet, kiválasztja és slágerré avatja a neki kellő számot. Arra még példa nem volt, hogy a közvélemény egy évben kijelentette volna: az idei kínálat nem tetszik, maradok a tavalyi slágernél.“

Miért érdeklődünk a versenyek iránt? „A verseny passzív résztvevőinek magatartását vázlatosan tekintve, válaszra vár még a legfontosabb kérdés: miért hozza az embereket lázba a verseny, bármi legyen is annak tárgya, tétje. Ennek oka, úgy vélem, hogy a verseny életünk folyását egyetlen dologra redukálja és koncentrálna, továbbá a nézőnek kockázatmentesen és játékos formában prezentálja. A versenyzés ugyanis ott kezdődik, hogy melyik orvos segít bennünket a világra, hány ágyas kórteremben, és ott ér véget, hogy melyik temető melyik parcellájába vagy a kolumbárium melyik részébe helyezik el hamvainkat. A kető között pedig ott van a verseny a továbbtanulásért, a jobb szakmáért, magasabb órabérért, városban maradásért stb. stb.“

A szavazás kapcsán a szerző kijelenti: „Minden statisztikus vagy szociológus elborzadna, ha a 800 személyes közönség adatai vagy nézetei alapján országos érvényű felmérést kellene csinálnia. Most pedig mégis az történt, hogy ez a 800 ember az egész országra rátukmálta a véleményét és ízlését. A kis közönség gátlástalanul megismételtette, ami tetszett, vagy aminek lepontozása nem tetszett. Az ismétlések száma pedig közvetlenül hatott a beérkezett közönségszavazatok megoszlására.“ Megállapításait Breuer János statisztikai adatokkal igazolja, majd kijelenti: „A dolog mélyén kiderül, hogy ez a szavazás is csak a szabad elhatározásból született döntés látszatával ajándékoz meg.“

**William Styron — egy új amerikai klasz-
szikus**
(*Newsweek*, LXX. 16.)

Az ismert amerikai képes magazin irodalmi rovatában az amerikai irodalom „új klasszikusát“ üdvözli William Styron negyvenkét éves író személyében. *The Confessions of Nat Turner* (Nat Turner vallomása) című regénye ugyanis egyszerre a legnagyobb amerikai írók sorába emelte. A könyv sikere óriási volt: rövid idő alatt több kiadást ért meg, egyetlen héten 200 000 példányt kelt el belőle, és a hét végére a könyvesboltok még 55 000 példányt rendeltek.

Styron könyve történeti és lélektani regény; megrajzolja az elnyomott, kiszípolozott és megcsúfolt ember lelkivilágát, akit tehetetlensége miatt a düh és a bosszú önt el, és a kilátástalan felkelés útjára lép. Háttérre az 1831. évi néger felkelés, hőse ennek vezetője, Nat Turner. Történeti forrása egy korabeli, a regény címét viselő dokumentum, melyet Nat Turner az ügyvédjének diktált le.

Styron, akinek gyermekkorra e véres események közelében és a négerek körében folyt le, már húsz évvel ezelőtt gondolt a történet feldolgozására, de barátai akkor lebeszéltek róla. Később, első írói sikere után, mégis hozzáfogott, és négy év kitartó munkája nyomán elkészült e remekműnek tartott regény.

Hőse, Nat Turner, sanyarú sorsú afrikai ősök leszármazottja, értelmes néger gyermekként ura kedvence, s így rabszolga létére megtanították írni és olvasni. Kivált sorstársai közül, prédikátoruk lett, de az embertelen durvaság, a megaláztatás egyre jobban elkészeríti, míg az „írás“ hatása alatt arra a meggyőződésre jut, hogy éppen az igazságosság nevében kötelessége a halálhozó bosszúállás. Ilyen érzelmekkel vállalkozik a hasonlóan gondolkozó társai vezetésére, a hetven fehér és kétszáz néger legyilkolását eredményező felkelésre. Az író Turner szánalmas emberi sorsát első személyben, vallomásként mondja el, egyszerű formában, de megrázó képekben, teljes átérzéssel. Célja nem a néger tüntetések igazolása, hanem az olyan kegyetlen, lealacsonyító társadalomnak az eltűlése, amely lázadásra, gyilkosságra készteti az embert. Sokan az író barátja, a néger James Baldwin alakját és eszméit ismerik fel Nat Turnerben.

William Styron 1925. június 11-én Newport Newsban született értelmiségi családból. Anyját 13 éves korában elveszítette, apja gondos nevelésben részesítette. Tanulmányai befejezése után

New York-ban telepedett le, és a híres Mc-Graw Hill kiadónál kapott szerény állást, de játékos szórakozásait főnöke nem tűrhette, és négy hónap után elbocsátották. Ekkor barátai révén olyan írói iskola-félébe került, és megírta *Lie Down in Darkness* (Feküdj le sötétben) című nagy elismerést kiváltó első regényét, Faulkneri stílusban. A koreai háborúban való részvételtől szembaja és barátai közbenjárása mentette föl. Ezután Európába hajózik, és hozzákezd *The Long March* (A nagy menetelés) című novellájának megírásához. Párizsban az amerikai írók lapjához és baráti köréhez csatlakozik. 1953-ban Rómába megy, és itt ismerkedik meg leendő feleségével, egy gazdag amerikai kereskedő lányával. Csakhamar összeházasodnak, és véglegesen New Yorkban telepednek le. Házaságukból eddig négy gyermek született. Ekkor írja második, *Set This House on Fire* (Házam lángra gyulladt) című, magyarra is lefordított regényét, amely az amerikaiak külföldi életét mutatja be azoknak a tapasztalatoknak a tükrében, amelyeket Párizsban és Rómában szerzett. New York-i háza az amerikai írók és költők találkozó helye. Baráti kapcsolatban állott Kennedy elnökkel, a mai hivatalos amerikai politikát azonban ellenzi, és a vietnami háborút elítéli.

Történelmi feledékenység

(*The Times*, 57 097.)

Az első világháború óta Angliában minden év november 12-én megtartják az emlékezés napját (Remembrance Day), amikor egy percre csendbe merednek az élet az egész országban, beszédek hangzanak el, megkoszorúzzák a hősök sírjait és emlékműveit. A városok polgármesterei rendszerint e szavakkal kezdik beszédüket: „Emlékezni fogunk rájuk este, amikor a nap leszáll, és reggel, amikor felkel.“

Am az utóbbi években — a nagy angol lap szerint — a figyelmeztető szavak üresen konganak. Legalábbis ezt bizonyítja egy társadalmi ankét: a 250 kilenc és harminc év közötti megkérdezettek még fele sem tartotta szükségesnek a *Remembrance Day*-t. A nagy áldozatok, harcok helye legtöbbjük számára semmitmondó, üres szó. Arnhem, Mons, Jütland (nagy csaták és áldozatok mezeje) a megkérdezettek nyolcvan százalékának pusztá földrajzi nevek. Hogy milyen rövid az emberi emlékezet, milyen nagy a tájékozatlanság a távolabbi és a közelebbi múlt iránt, azt az

alábbi feleletek igen jól tükrözik. Ezek szerint: Goebbelts német tiszt a haigi ütközetben; Tobruk alaszakai férfi, aki fejszével harcolt; Arnheim Egyiptom és Vietnám közötti háború. 28 egyetemi hallgató közül csak négy hallott Haigról (az egyik legnagyobb angol tábornok).

Még azok is, akik az emléknapp fenntartása mellett szóltak, ilyen elgondolkodtató megállapításokkal érveltek: „azért haltak meg, hogy mi szabadságban élhessünk és ez olyan valami, amit nem szabad elfelejteni“; „emléket kell állítani az emberi butaságnak, de még inkább annak dicsőítésére“; „az emléknapp célja, hogy a háború borzalmaira emlékeztessen, de nem ellenzi a harcias magatartást, arra buzdít, hogy dicsérettel halmozzuk el a hősokeket, mintha valami »érdemes ügyért« veszítették volna el életüket, pedig csupán azért haltak meg, hogy a kiszámíthatatlan emberi butaság emlékeztetésére szolgáljanak“.

Mindez azt mutatja, hogy az ifjú vagy helyesebben ifjabb generáció számára sem az emlékezés napja, sem a két világháború áldozatai nem jelentenek sokat. Egy emberöltő elég volt ahhoz, hogy a harminc éven aluliaknál mindezek felledésbe merüljenek: az emlékezés napja Angliában elveszítette „memento“-jellegét.

Finnugor nyelvi műveltség ma

(Magyar Nyelvőr, 1967. 3.)

A Szovjetunióban tett látogatásai alapján Erdődi József *Finnugor rokonaink nyelvi műveltsége* cím alatt összehasonlítja az urali votjakok, zürjének, vogulok, osztjakok, cseremiszek, mordvinok és szamojédok egykori állapotát a cári világban mai kulturális helyzetükkel, mely a szocializmus eredményeként jött létre.

„Az 1917. év a megvetett fajúakból embert csinált“ — összegezi a szerző, s idézi Kazakov Miklaj állami díjas mari

költő Moszkvához írt versét, melyben az egykor megvetett „cseremisz“ megköszöni, hogy immár saját nemzet-nevén „Szovjet állampolgár, mari vagyok én“. Mint ismeretes, az Orosz Szovjet Szocialista Köztársaság területén belül ma 5 autonóm finnugor köztársaság él a lenini nemzetiségi politika nyújtotta lehetőségekkel, a Karjalai Finn, a Mordvin, a Mari, az Udmurt és a Komi Autonóm SZSZK, s ezeken kívül kisebb területi-közigazgatási egységeik vannak a komi-permják, a chanti-manyysi és a szamojéd népeknek.

A mordvin kulturális életből 6 különböző újság és folyóirat nevét ismerjük meg, értesülünk a Mordvin Tudományos és Ismeretterjesztő Társaság szerepéről, Ioskar-Olából, a mari értelmiség fellegvárából egy nyelvtudományi és irodalmi kutatóintézet munkája emelkedik ki (a mari irodalmi folyóirat címe *Onsiko*, vagyis „Előre“), s Erdődi elismeréssel említi a mari színmű-irodalom egyik új termékét, az *Or'eng melna* (Menyegzői kalács) című vígjátékot.

A nemzetiségi körzetekben élő kisebb északi urali népek is modernizálódtak. A prémes állatokat farmokon tenyésztik már, újabb fajokat honosítottak meg, kö-szerű lőfegyvereket és csapdákat kapnak a kereskedelmi szövetkezetekből, a sámánok kuruzslását kiszorította az orvostudomány, a halászkok motorcsónakkal járnak és a „vörös sátrak“ művelődési bázisai elkísérik a nomadizáló lakosságot szálláscseréire. Erdődi szerint a nemzetiségi körzetek megalakítása „kiemelte a kis népeket elszigeteltségükből és a területükön élő más nemzetiségűekkel közös építő munkára kapcsolta egybe őket a népek barátsága szellemében.“

A szerző mint nyelvész elsősorban a finnugor népek irodalmi nyelveinek és írásbeliségének kialakulását méltányolja, s az eredmények alapján megállapítja, hogy „a Szovjetunió nemzetiségi politikája megállította a kipusztulás folyamatát...“

